

A Study and Analysis of Types of Configurations in Indian legends (Based on the book of stories and legends of the Indian people)

Manoochehr Tashakori¹ | Masoome Vatanparast²

1. Corresponding Author: Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Shahid Chamran University of Ahvaz, Iran, Email: m.tashakori@scu.ac.ir
2. PhD student of Persian language and Literature Shahid Chamran University of Ahvaz. Ahvaz. Iran.

Article history: Received 06 June 2020;

Received in revised form 02 July 2022;

Accepted 04 July 2022

Abstract

The history of ancient Indian literature, the diversity of cultures and religious kinds of literature in India have led to the emergence of complex, rich, and voluminous collections of mythical stories, many of which have been transmitted orally for thousands of years. On the other hand, most Indian mythology, exists only at the rural level and oral culture, which must be recorded. These myths are also ancient, and popular traditions and folk myths, and many of them are the myths that make up the bulk of today's gods in India. In addition, the occurrence of extraordinary things in myths and legends are common and fundamental. Therefore, we encounter creatures that suddenly change from solid to animal, from animal to human, and from human to angels, transform and eventually and doing things that are beyond the natural and innate limits of man. For this reason, it seems that these configurations have been created and addressed as a mirror of the aspirations and unattainable aspirations of those people. this study is to investigate and analyze the functioning of various forms of reincarnation in Indian myths and legends, which are human, animal, angelic, God, divan, fairy and even speech and metamorphosis. Includes them.

Keywords: Reincarnation, India, legend, Myth, Buddhism

1. Introduction

The ancient literary background, cultural diversity, and field of religious literature in India have given rise to a rich and voluminous collection of mythological stories, many of which have been transmitted orally for thousands of years. On the other hand, most Indian myths exist only at the level of rural culture, which introduces traditions, folk beliefs and religious traditions, and constitute the major part of today's Indian religion. In addition, the occurrence of extraordinary things in folklore is common and fundamental; Therefore, in them, we encounter beings who suddenly change from body to animal, from animal to human, and from human to angel, and do things that are outside the natural and intrinsic limits of human beings, as if these configurations are the mirror of aspirations and the unattainable aspirations of the people of that land have been made and fulfilled. On the other hand, in Buddhism, there is no discussion of theoretical and doctrinal issues, and whoever wants to accept this religion, must believe in the principle of reincarnation and incarnation, that is, the repetition of birth and death and the displacement of the soul from one body to another the Buddha's eight ways to free himself from the cycle (Samsara): "In Indian religions, all human beings can be freed from the cycle of Samsara, and in general it can be said that the whole moral system of Indian religions is based on the hypothesis of the survival of the soul after death and its renewal in the next life." (Abolboshra, 1393: 72) Therefore, "every human being, after changing a thousand and one clothes and necessarily doing good deeds, joins eternity." (Safizadeh, 1387: 22) However, "it may appear in more than one million bodies through error and sin." (khajealdin, 1358: 103) Buddhism, far from the theoretical and doctrinal

Journal of Subcontinent Researches, Vol. 16, No.46, 2024, pp.25-44.

DOI: 10.22111/jsr.2022.34577.2084

© Tashakori, M. and Vatanparast, M.

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

issues of origin and resurrection, has suffered from a kind of gap in theological and argumentative issues and has resorted to myths and legends to fill it. Has used its principles; Therefore, the present study tries to answer the question of what is the function of different types of sculpture in Indian mythology (based on the book of stories and legends of the Indian people) and what is the most prominent feature and theme of sculpture in Indian mythology. The study of myths shows that transformation in the change of natures and configurations is the most important reflective element of different nations, which has a great effect on attracting the audience by creating excitement and wonder. Imaginary have many uses, and in other words, transformation is seen in most of them; Therefore, the purpose of this study is the knowledge and benefit of the audience of various functions and methods of configuration in Indian myths and the elements involved in them.

1.1. Research Methodology

In this article, in a descriptive-analytical manner and based on the theoretical framework of the research, the function of various types of sculpture in Indian myths based on the book of stories and legends of the Indian people is studied; In particular, these stories tell the story of the Buddha's birth and previous lives, which can reveal traces of Buddhism and karma to the audience.

2. Discussion

Transformation is the transformation, nature, nature and institution of real or imaginary beings, in other words, transformation and reincarnation, and its other meaning is the transformation of the appearance and transformation of the basis of existence and identity of a person or thing using supernatural forces. This theory has been considered by thinkers and religions. Reincarnation, according to some religions, is the rebirth of the soul in a physical chain that includes man and animal, and through this, human beings see the good or bad results of their actions, and their actions, thoughts and words in the past life determine the conditions of birth. Again, this theory: "In Indian religions, it is known as karma or karmah. According to them, repeated births occur in the cycle of regeneration (Samsara) which originates from ignorance, fame and hatred, and finally through the purification of the soul and morality, the soul achieves suffering, liberation and immortal essence (Nirvana); Therefore, good deeds lead to useful and pure births and the effects of ugly deeds lead to harmful and unpleasant births, and good rebirth takes place in the three realms of gods, demigods and human beings, and bad regeneration takes place in the realms of animals, ghosts and demonic beings." (Abolboshra, 1393: 71) A book of tales and legends of the Indian people narrated by J. A. B. Gary (2004) A collection of stories selected from Sanskrit and Pali sources (the ancient language of the Brahmins and Buddhists): "This book contains 32 Indian stories or legends, and almost all of them are based on the concept of reincarnation and caste [class system] in Indian society. The first five stories are taken from the Pali Jataka (the story of the birth of the Buddha) which tells the story of the Buddha's past lives. In "The King of Radmard and the King", Satwa is the future Buddha. In "The Evil Prince" he is a pious man. Suparaka is the late mentor in the next two stories, and in "Earthquake and Falcon Friends" he appears as a great lion. Animal stories have always been popular in India and are the source of many popular Western stories; As "the ransom of greed, the indigo jackal and the fate of the vulture, the earlobe and the rabbit in the moon" are taken from the story of "Hitopadsha"; Most of the stories are about animals and were created to teach wisdom and literature. The stories of "Brahman and the Goat and the Stupid Brahman" also come from the same source. The rest of the stories, with the exception of two epics, are taken from Somata's Kata Sarit Sagara (Ocean of Story Streams or the Sea of Smar). "All the stories in this book are almost word-for-word translations of the original, but the story of Nala and Damayanti is adapted from part of the great epic Mahabharata and Ramayana." (Gary, 1383: 1) Therefore, the introduction of sources and division of these stories in the book itself is as follows: a) stories; Includes Hitopadsha, Jatke and the Sea of Smar from Somadua. B) systems; Includes Mahabharata and Ramayana.

3. Conclusion

An examination of Indian myths, often based on the concept of reincarnation or rebirth on earth based on the behaviors of past lives and castes, shows that in most of these myths, there are representations that begin before creation and in the creation of gods, demons, animals, plants, inanimate objects, and humans extend and eventually develop in the afterlife; Of course, in these metamorphoses, nothing is

destroyed, but continues to live in a new structure. On the other hand, accepting the philosophy of death has always been painful for human beings; Therefore, in Indian mythology, the acceptance of Nirvana is a solution for them to consider reincarnation and successive lives as the cause of human happiness. Also, the main theme of these myths is the victory of good over evil, and the embodiment leads to different results due to the action that took place in the previous life. On the other hand, in all stories, the power of magic has a special function in bodybuilding, and talking about animals and gods and marrying humans to remove the curse and get rid of magic is one of the main motifs of Indian myths, which is accompanied by the heroic power again. In love stories, magic is used to connect the lover and the beloved, and talking, and transforming, is sometimes to find a couple and hold a marriage, and sometimes, is the good news of victory or answering prayers. We also see the birth of a child who has a demigod nature; Of course, animal stories in India have always influenced people, and are the source of many popular Western stories that have emerged to teach wisdom and literature. Frequency table of application of different types of configurations shows that the highest number of configurations belongs to the type of "configuration and dialogue of animals, gods, etc. with humans" and then "configuration of court and dialogue of gods with humans" have the highest frequency and the lowest application of "animal configuration to man." Therefore, according to the items mentioned in the table, configuration to communicate with humans in these myths is the main theme and theme.

4. References

- Abdoli, M., and Garkani, R. (2013). **Myths of the East**, Tehran: Jamal Honar Publishing.
- Abu al-Bashari. (2014). Peymanooahadi Vakili, Indian and Buddhist Thought of Reincarnation in the People of Truth (Yarsan), **Knowledge of Religions**, 5(3): 82-67.
- Cassirer, E. (1987). **Language and Myth**, Mohsen Thalasi, Tehran: Qatreh Publishing.
- Christensen, A. (n.d.). **Harmful Creation in Iranian Traditions**, Ahmad Tabatabai, Tabriz: University.
- Dalapicola, Anail. (2006). **Indian Myths**, translated by Abbas Mokhber, Tehran: Markaz Publishing.
- Darvishian, A. A., Khandan Mahabadi, R. (2003). **The Culture of Myths of the Iranian People**, Tehran: Books and Culture.
- Dati, W. (2012). **World Myths**, translated by Abolghasem Esmailpour, Tehran: Myth.
- Eliadeh, M. (1997). **Treatise on the History of Religions**, translated by Jalal Sattari, Tehran: Soroush.
- Evans, V. (1994). **Understanding Indian Mythology**, Bajlan Farrokhi, Ch 2, Tehran: Asatir.
- Gary, J. E. B. (2004). **Indian Tales and Legends**, Ebrahim Eghlidi, Tehran: Hermes.
- Hosseini, S. H. (2003). The Universe of Knowledge and the Obligation of the Hindu World, **Heaven Week**, 20: 66-47.
- Jalali Naeini, M. R. (1996). **India at a Glance**, Tehran: Shirazeh.
- Javadi, Sh. (2007). Reliefs of Ancient India, **Bagh-e Nazar**, 5: 5-18.
- Jeyhunabadi, N. (1982). **Shahnameh Haghhighat**, edited by Mohammad Makri, Tehran: Tahoori.
- Kashiti, M. (1975). **Hindu Religions (Hinduism)**, A. Pashaei, Tehran: Book World.
- Kavandish, R. (2008). **Mythology**, Roghayeh Behzadi, Tehran: Alam Publishing.
- Khajehuddin, M. A. (1979). **Sarspardegan**, Tehran: Manouchehri Library.
- Matiei Amin, H. (1998). Sea of Smar, **Book of the Moon and Philosophy**, 17: 46-48.
- Moeinifar, H. S. (2012). Study of the roots of the caste system in India, **Subcontinent Researches**, 4(10): 91-108.
- Mohammadi, M. (2005). **Ahl-e Haq**, Tehran: Pazineh Publishing.
- Mohammadkhani, A. A. (1997). **The Tree of Knowledge (Celebration of Master Zarrinkoob)**, Tehran: Sokhan.
- Moskoob, Sh. (1975). **Mourning Siavash**, Tehran: Kharazmi.
- Mozafarian, F. (2012). Myths and Folk Tales, **Mystical Literature and Mythological Cognition**, 8(28): 213-247.
- Rasouli, A. (2005). Cultural Heritage News Agency, **Aftab Electronic Magazine**, pp. 3-1.
- Rastegar Fasaee, M. (2004). **Sculpture in Mythology**, Tehran: Institute of Humanities, Cultural Studies.
- Rastegar Fasaee, M. (2014). **Hermeneutic Analysis of Divan Stories in Iranian Myths and Epic Texts**, <http://www.mirasmaktoob.ir>.
- Safizadeh, S. (2008). **Ahl-e-Haq**, Tehran: Harufieh Publishing.
- Sarkarati, B. (1971). Peri: Research in Comparative Mythology, **Journal of Tabriz Faculty of Humanities**, 1-4: 1-32.
- Shaleh, P. (1967). **A Brief History of the Great Religions**, translated by Manouchehr Khodayar Mohebbi, Tehran: Tahoori.
- Shalian, G. (2006). **Treasure of World Epics**, translated by Ali Asghar Saeedi, Tehran: Cheshmeh Publishing.

- Shaygan, D. (2004). **Religions and Philosophical Schools of India**, Volume 1. Tehran: Amirkabir.
- Shikehr, I. (1962). **Penchatentra**, University of Tehran Press, Tehran: University of Tehran Press.
- Soltani, P., Kahdavi, M. K., and Khodadadi, M. (2017). Effects of theoretical mysticism in the epics of the Persian poet Ramayana, **Subcontinent Researches**, 9(33): 91-112.
- Tavassoli, N. (1999). Introduction to the Book and Center of Jatkeh, **Chista**, 164-165: 466-462
- Vakili, Sh. (2015). **Mythology of the Iranian Gods**, Tehran: Shoorafarin.
- Zabihnia, A. (2016). Sculpture in the Legends of Jawahar al-Asmar, **Popular Culture and Literature**, 4(8): 71-90.
- <https://wikipedia.org>
- <https://www.parsi.wiki>

Cite this article Tashakori, Manoochehr., Vatanparast, Masoome. (2024). A Study and Analysis of Types of Configurations in Indian legends (Based on the book of stories and legends of the Indian people). *Journal of Subcontinent Researches*, 16(46), 25-44. [DOI: 10.22111/jsr.2022.34577.2084](https://doi.org/10.22111/jsr.2022.34577.2084)

بررسی و تحلیل انواع پیکرگردانی در اساطیر و افسانه‌های هندی (بر اساس کتاب «قصه‌ها و افسانه‌های مردم هند»)

منوچهر تشکری^۱ | معصومه وطن‌پرست^۲

۱. نویسنده مسئول: دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران، ایمیل: m.tashakori@scu.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

چکیده

پیشینه ادبی، تنوع فرهنگی حوزه وسیع ادبیات آیینی در هند، باعث پیدایی مجموعه‌ای غنی از داستان‌های اساطیری شده است که بسیاری از این اساطیر، هزاران سال به شکل شفاهی منتقل شده‌اند. از سویی، بیشتر اساطیر هندی، تنها در سطح فرهنگ شفاهی وجود دارند که باید ثبت شوند. برخی از این اساطیر، معرف سنت‌ها و روایت‌های ایزدان بزرگی‌اند که بخش اعظم ایزدان امروز هند را تشکیل می‌دهند و وقوع امور خارق‌العاده در آن‌ها، امری رایج است؛ بنابراین در افسانه‌ها با موجوداتی مواجه می‌شویم که ناگهان دگرگون می‌شوند و از جماد به حیوان، از حیوان به انسان، پیکرگردانی می‌کنند و به کارهایی خارج از محدوده طبیعی انسان می‌پردازند. از سوی دیگر، این پیکرگردانی‌ها به‌عنوان آینه آمال و آرزوهای دست‌نیافتنی مردم آن دیار، ساخته و پرداخته شده‌اند؛ بنابراین هدف از این پژوهش به شیوه توصیفی-تحلیلی و بر مبنای چارچوب نظری تحقیق، واکاوی و تحلیل کارکرد انواع پیکرگردانی در اسطوره‌ها و افسانه‌های هندی است که دایره‌ای وسیع از استحاله انسان، جانوران، فرشتگان، ایزدان، دیوان، پریان و اعمال، رفتار و حتی سخن‌گفتن‌ها و دگرگونی‌هایشان را دربرمی‌گیرد. این مقاله نشان می‌دهد، پیکرگردانی‌های موجود در اساطیر و افسانه‌های هندی، معرف بخش بزرگی از آرزوها و آیین‌های مردم هند است که در شخصیت و اعمال ایزدان امروز آن دیار نیز بازتاب یافته است.

واژه‌های کلیدی: پیکرگردانی، هند، اسطوره، افسانه، آیین بودا

۱- مقدمه

پیکرگردانی، تغییر شکل، ماهیت، طبیعت و نهاد موجودات حقیقی یا خیالی و به عبارتی استحاله و تناسخ یا دگرگونی است و معنای دیگر آن، تغییر شکل ظاهری و دگرگونی اساس هستی و هویت شخص یا چیزی با استفاده از نیروهای ماورای طبیعی است که از دیرباز همواره این نظریه، مورد توجه اندیشمندان و ادیان بوده است. به باور برخی از ادیان، تناسخ، تولد مجدد روح در زنجیره‌ای فیزیکی است که شامل انسان و حیوان می‌شود و از این طریق، انسان‌ها نتایج خوبی یا بدی اعمالشان را می‌بینند و کردار، پندار و گفتارشان در زندگی گذشته، تعیین‌کننده شرایط تولد مجددشان خواهد بود که این «نظریه در ادیان و آیین‌های هندی به «کارما یا کرمه» شهرت دارد. به باور آنان این تولدهای مکرر در چرخه باززایی (سمساره) اتفاق می‌افتد که

مطالعات شبه‌قاره، دوره ۱۶، شماره ۴۶، ۱۴۰۳، صص ۲۵-۴۴.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۱۳

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۱/۰۴/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۱۷

استناد: تشکری، منوچهر؛ وطن‌پرست، معصومه. (۱۴۰۳). بررسی و تحلیل انواع پیکرگردانی در اساطیر و افسانه‌های هندی (بر اساس کتاب‌قصه‌ها و

افسانه‌های مردم هند). مطالعات شبه‌قاره، ۱۶(۴۶)، ۲۵-۴۴.

DOI: [10.22111/jsr.2022.34577.2084](https://doi.org/10.22111/jsr.2022.34577.2084)

ناشر: دانشگاه سیستان و بلوچستان

© تشکری، منوچهر؛ وطن‌پرست، معصومه.

از جهل، شهرت و نفرت سرچشمه می‌گیرد و در نهایت از راه پالایش نفس و اخلاق، روح از این رنج، رهایی و به ذات بی‌مرگ (نیروانا) دست می‌یابد؛ بنابراین اعمال نیک به تولدهای مفید و پاک و آثار کارهای زشت به تولدهای مضر و ناخوشایند منجر می‌شوند و زایش مجدد خوب در سه قلمرو خدایان، نیمه‌خدایان و بشر، انجام می‌گیرد و باززایی بد در قلمرو حیوانات، اشباح و موجودات اهریمنی، اتفاق می‌افتد» (ابوالبشری، ۱۳۹۳: ۷۱). از طرفی در بودیسم، خبری از مباحث نظری و اعتقادی نیست و هر که بخواهد این آیین را بپذیرد، باید به اصل تناسخ و پیکرگردانی، یعنی تکرار ازلی تولد و مرگ و جابه‌جاشدن روح از جسمی به جسم دیگر، ایمان داشته باشد تا بتواند با عمل به هشت راه بودا، خود را از چرخه (سمساره) رهایی بخشد: «در ادیان هندی، همهٔ ابنای بشر می‌توانند از چرخهٔ سمساره رها شوند و در مجموع، می‌توان گفت، کل نظام اخلاق ادیان هندی، مبتنی بر فرضیهٔ بقای روح پس از مرگ و تجدید آن در زندگی بعدی است.» (همان: ۷۲). در دیدگاه‌های اهل حق و فرقه‌های مختلف آن نیز موضوع تناسخ ذکر شده و یکی از این فرقه‌ها که مضامین هندی-بودایی در متونشان به چشم می‌خورد، فرقهٔ «یارسان» است:

«فرقهٔ یارسان به تناسخ، حلول روح خدا و تولد انسان-خدایان کوچک و بزرگ معتقدند که ممکن است، نشأت‌گرفته از اندیشهٔ هندی باشد. اساس آیین اهل حق، بر مفهوم «دُن به دُن» یا همان تناسخ، بنا شده و واژهٔ «دُن» لفظی ترکی به معنای جامه است. بنا بر اعتقادات یارسان، آدمی هزار و یک دُن، عوض می‌کند و با عبور از جامه‌های گوناگون، جزای کردار گذشتهٔ خود را می‌بیند و اگر کردار وی نیک باشد، به جامهٔ متمولین و اگر مرتکب اعمال زشت شود، به جامهٔ فقرا درآمده و دچار ناملایمات خواهد شد» (جیحون‌آبادی، ۱۳۶۱: ۷۰)؛ بنابراین هر انسانی پس از تعویض هزار و یک جامه و لزوماً انجام‌دادن اعمال نیک، به ابدیت می‌پیوندد (ر.ک: صفی‌زاده، ۱۳۸۷: ۲۲)، با این حال، ممکن است بر اثر خطا و گناه، در بیش از یک میلیون بدن ظاهر شود (خواججه‌الدین، ۱۳۵۸: ۱۰۳)؛ بنابراین اگر عده‌ای تفاوت تناسخ هندی را با نمونهٔ اهل حقی‌اش در این دانسته‌اند که تناسخ در ادیان مزبور، محدودیت ندارد و در یارسان، محدود به هزار و یک دُن به دُن شده، به خطا رفته‌اند (ر.ک: محمدی، ۱۳۸۴: ۹۱). قاعدهٔ دُن به دُن «این‌گونه است که ارواح نیک‌اندیش در تن انسان‌های خوب و ارواح زشت‌خو در جسم انسان‌های بد، ظاهر می‌شوند؛ برای نمونه، روح هر پیامبر در تن پیامبران بعد، ظاهر می‌شود» (جیحون‌آبادی، ۱۳۶۱: ۱۲۱). از سویی، اندیشه و محبوبیت بودا، سبب شده تا او را ظهور ویشنو^۱ در عهد تاریکی بدانند: «ظاهرشدن ویشنو، خدای بزرگ، در زمین به شکل‌های گوناگون که به صورت تجلی‌های «فرود و نزول» است، به صورت تجلیات دهگانه (بودا تجلی ویشنو) برای انهدام دیوان است» (کاوندیش، ۱۳۸۷: ۴۳)؛ البته طرح این دیدگاه، اختلاف نظر دیگری را آشکار می‌سازد: «برهمنان هندو، بودا را تجلی نهم ویشنو، یکی از خدایان تثلیث هندو (برهما، ویشنو، شیوا) اعلام می‌کنند؛ اما شخص بودا مدعی طرح آیینی جدید بود و بوداییان، خود را هندو نمی‌دانند. بودا در هنر بودایی، حتی در انسانی‌ترین صورت خود، بازنمادی از بوداست و هرگز تجلی یکی از سه خدای هندوان نیست» (جوادی، ۱۳۸۶: ۱).

۱-۱- بیان مسئله و پرسش‌های تحقیق

آیین بودیسم با دوری‌گزیدن از مباحث نظری و اعتقادی و نپرداختن به مسئلهٔ مبدأ و معاد، دچار نوعی خلأ در مباحث کلامی و استدلالی شده و برای پُر کردن آن به دامان افسانه‌ها و اسطوره‌ها پناه برده و در پاسخ به سؤالات هستی‌شناسی، از داستان، افسانه و تمثیل برای تبیین اصول خود بهره گرفته است؛ بنابراین پژوهش حاضر می‌کوشد تا به این سؤال اساسی پاسخ دهد که کارکرد انواع پیکرگردانی در اساطیر و افسانه‌های سرزمین هند (براساس کتاب «قصه‌ها و افسانه‌های مردم هند») چگونه است و برجسته‌ترین مشخصه و درون‌مایهٔ پیکرگردانی در قصه‌ها و افسانه‌های هند، کدام است؟

۲-۱- اهداف و ضرورت تحقیق

مطالعه در اسطوره‌ها و افسانه‌ها، بیانگر این مطلب است که دگرگونی در تغییر ماهیت‌ها و پیکرگردانی‌ها، مهم‌ترین عنصر شگفت‌انگیز در اسطوره‌ها و افسانه‌های ملل مختلف است که با ایجاد هیجان و شگفتی، تأثیر بسزایی در جذب مخاطب دارد. در غالب افسانه‌های هندی، این پیکرگردانی‌ها در نهاد موجودات حقیقی یا خیالی و... کاربرد فراوانی دارند و به‌عبارتی، در اکثر آن‌ها استحاله دیده می‌شود؛ بنابراین هدف از این پژوهش، آگاهی و بهره‌مندی مخاطبان از انواع کارکرد و شیوه‌های پیکرگردانی در افسانه‌ها و قصه‌های هند و عناصر دخیل در آن‌هاست.

۳-۱- روش تفصیلی تحقیق

در این نوشتار به شیوه توصیفی-تحلیلی و بر مبنای چارچوب نظری تحقیق، به بررسی کارکرد انواع پیکرگردانی و استحاله در مجموعه داستان‌های هندی پرداخته شده است؛ به‌ویژه در این داستان‌ها مطالبی از تولد بودا و حیات‌های پیشین آمده که می‌تواند رگه‌هایی از آیین بودیسم و کارما را در آن‌ها بر مخاطبان آشکار سازد.

۴-۱- پیشینه تحقیق

با توجه به بررسی‌های انجام‌شده، تاکنون پژوهش مستقلی درباره انواع پیکرگردانی و تناسخ در افسانه‌های هندی براساس کتاب «قصه‌ها و افسانه‌های مردم هند» به روایت جی. ای. بی. گری (۱۳۸۳) صورت نگرفته است؛ البته این کتاب، نویسنده و ویژگی‌های آن در پورتال علوم انسانی و در مقاله «افسانه‌های ملل» از جعفری‌قنوتی، معرفی و بررسی شده و مطالب ارزنده‌ای درباره کتاب مذکور و نویسنده آن آمده است. از طرفی در مورد پیکرگردانی، کتاب‌ها و مقالاتی نوشته شده که اغلب آن‌ها منابع این تحقیق هستند؛ مانند مقاله «پیکرگردانی در اساطیر» (۱۳۸۱) اثر رستگار فسایی به‌منظور بررسی پدیده دگرگونی چهره یا تغییر شکل موجودات که یکی از ویژگی‌های مهم اساطیر ملت‌های کهن و از عوامل اصلی شگفت‌انگیزی اسطوره‌هاست، نوشته شده است. نگارنده مقاله معتقد است در این‌گونه تغییرات، سه عامل عمده، یعنی نیروهای فوق‌طبیعی، موجودات خارق‌العاده توانا و عناصر شگفت‌انگیز دخالت دارند. انسان در اسطوره تغییر، در واقع به جاودانگی می‌اندیشد و با زبانی نمادین، تفکرات و نیازهای مادی و معنوی خود را جست‌وجو می‌کند. در این اثر، تغییر چهره موجودات ایزدی، نیروهای اهریمنی، نباتات و جمادات و تغییر چهره‌های هنری و فلسفی در شاهنامه و متون عرفانی، مورد بحث قرار گرفته‌اند. یکی از یافته‌های مهم مقاله مذکور، آن است که فردوسی در شاهنامه، بر خلاف اساطیر یونانی و بر خلاف اوستا، با دیدی منطقی، عقل‌گرا و معتدل به دگرگونی چهره‌ها می‌اندیشد و در این کتاب، پهلوانان و فره‌مندان، جانشین خدایان و ایزدان شده‌اند و بر نیروهای شر، پیروزی یافته‌اند. در مقاله «پیکرگردانی در منظومه‌های فارسی حماسه رامایانا» از سلطانی و همکاران (۱۳۹۷) جلوه‌های پیکرگردانی از جمله پیکرگردانی خدایان به انسان، کائنات به انسان و حیوان و ایزدان و تغییر ظاهر، مسخ‌شدن حیوانات شگفت‌انگیز و اساطیری، تغییر اندازه، طلسم و جادو، جاودانگی، جوانی و روئین‌تنی، بررسی و در این میان، شباهت محتوای حکایات منظومه گردهرداس و نرگستان با حماسه منثور نیز آشکار شده است. در مقاله «هویت اسطوره‌گونه سمک عیار؛ بررسی تطبیقی سمک عیار با دو اسطوره هندوایرانی، ایندرا و مهر» اثر مختاری‌نیا و یوسف‌قنبری (۱۳۹۹) پهلوان داستان منثور سمک عیار، برخوردار از بعضی ویژگی‌های اساطیری ایزدانی چون ایندرا و مهر پنداشته می‌شود. با توجه به متون مقدس هندی-ایرانی ریگ‌ودا و اوستا و اندیشه‌های اسطوره‌پژوهانی چون بهار، خویشکاری‌های این دو ایزد با کارکردهای این پهلوان حماسی، مقایسه و تطبیق داده شده و حاصل پژوهش، نشان می‌دهد که سمک، برآیند و ادغامی از دو فرهنگ اسطوره‌های هندوایرانی است که در ریختی‌نو، پیکرگردانی شده است. در مقاله «پیکرگردانی در افسانه‌های جواهرالاسمار» (۱۳۹۵) از

ذبیح‌نیا، مهم‌ترین پیکرگردانی‌ها در روایات افسانه‌های جواهرالاسمار بررسی و تبیین شده و در مجموع، بیشترین نوع پیکرگردانی در این اثر، در بخش استحاله جماد به موجود زنده، صورت گرفته است.

۲- بحث و بررسی

کتاب «قصه‌ها و افسانه‌های مردم هند» به روایت جی. ای. بی. گری (۱۳۸۳) مجموعه‌ای از داستان‌هاست که از منابع سانسکریت و پالی (زبان باستانی برهمنیان و بوداییان) انتخاب شده‌اند:

«این کتاب مشتمل بر ۳۲ قصه یا افسانه هندی است و تقریباً بن‌مایه تمامی این قصه‌ها مفهوم تناسخ و کاست^۲ در جامعه هند است. پنج داستان نخست از جاتاگاهای پالی (داستان‌های تولد بودا) برگرفته شده که حیات‌های پیشین بودا را حکایت می‌کند. در «پادشاه رادمرد و خودشاه» بودهی ساتوا، بودای آینده است. در «شاهزاده شرور» او مرد پارساست. سوپاراکا، مرشد دیر در دو داستان بعد هم، اوست و در «زمین لرزه و دوستان شاهین» او به‌صورت شیری بزرگ‌زاده پدیدار می‌شود. قصه‌های حیوانات همواره در هند، مردم‌گیر بوده و منبع بسیاری از قصه‌های رایج غرب نیز هستند؛ چنان‌که «تاوان طمع، شغال نیلی‌رنگ و سرنوشت کرکس، دلمه‌گوش و خرگوش در ماه» از قصه «هیتوپادشا» گرفته شده‌اند؛ داستان‌هایی که بیشترشان، حکایت حیوانات‌اند و به‌منظور آموختن فرزاندگی و ادب پدید آمده‌اند. حکایات «برهمن و بز و برهمن احمق» نیز از همین منبع مأخوذند. بقیه داستان‌ها به‌جز دو حماسه، از کاتا ساریت ساگارا (اقیانوس جویبارهای داستان‌ها یا دریای اسمار) اثر سومادوا برداشت شده‌اند. در واقع همه داستان‌های این کتاب، ترجمه تقریباً واژه به واژه از اصل است، اما داستان «نالا و دامایانتی» از بخشی از حماسه بزرگ «مهابهاراتا و رامایانا» اقتباس شده است» (گری، ۱۳۸۳: ۱)؛ بنابراین معرفی منابع و تقسیم‌بندی این داستان‌ها که در خود کتاب آمده، چنین است: الف) قصه‌ها؛ شامل هیتوپادشا، جاتکه‌ها و دریای اسمار (کاتا ساریت ساگارا) از سومادوا. ب) منظومه‌های مهابهاراتا و رامایانا.

۲-۱- هیتوپادشا

مجموعه قصه‌های هیتوپادشا یا پند نیک:

«که حتی شهرت پنجه تترا [پنج داستان یا کلیله و دمنه] را در هند تحت‌الشعاع قرار داده، در سال ۱۳۰۰ میلادی به‌وسیله شخصی به‌نام نارایانا بهات تألیف شده که این شخص در دوره حکومت دهاوال چاندرا حکمران بنگال می‌زیسته است. کتاب، چهار فصل دارد و فصل اول به‌جای این‌که با داستان «دوست از دست دادن» آغاز شود، (در مقایسه با پنجه تترا) با داستان عکس آن‌که «کسب دوست» است، آغاز می‌شود. آخرین فصل‌های این اثر درباره جنگ و صلح نگاشته شده است. مطابق با آنچه از مقدمه کتاب بر می‌آید، این کتاب برای تعلیم فرزندان شاه سوادشانا، حاکم پاتالی پوترا (امروزه معروف به پنتا) تألیف شده و سبک ساده این متن، سبب شهرت فراوان آن است» (شیکهر، ۱۳۴۱: ۸).

۲-۲- جاتکه (Jataka)

جاتکه، مجموعه قصه‌های دیگری است که موضوع اصلی آن درباره حیات‌های بوداست و در اعتقادات و ادبیات بودایی، داستانی است که در آن: «بودی ستوه^۳، یعنی بودا در یکی از اشکال تولدش نقشی دارد. ترجمه رایج جاتکه، داستان تولد بوداست و این کلمه از واژه سانسکریت «Jata» به معنی «تولد» مشتق شده است» (رسولی، ۱۳۸۴: ۱). از طرفی «دو دانشمند آلمانی و انگلیسی، کرن و اسپیر، این واژه را مشتق از «Jata» به معنی «آنچه شده یا آنچه رخ داده است» (همان) دانسته و بدین ترتیب می‌توان آن را به «داستان، قصه و گزارش» ترجمه کرد. داستان‌های جاتکه، همه از زبان بوداست، اما به‌درستی معلوم نیست، این داستان‌ها را خود بودا گفته یا روحانیان بودایی بعدها با تلفیق اصول اعتقادی این آیین با ادبیات عامیانه، این داستان‌ها را از قول بودا روایت کرده‌اند؛ البته «این داستان‌ها به شیوه‌ای ساده و واقعی نقل می‌شوند و ادبیات عامه در آن‌ها

داخل شده است. از طرف دیگر، اصول عقاید بودی ستوه، در مورد آموزه‌های تولد دوباره و کَرْمَه (Karma) یا مجموعه اعمال هر موجود، راهی برای برگرداندن هر داستان ادبی یا عامیانه به افسانه‌ای بودایی بوده است» (رسولی، ۱۳۸۴: ۱). در منابع دیگر درباره این قصه‌ها آمده:

«وَسْتَرَه جاتکه (Vessantara Jataka) از مهم‌ترین متون بودایی و داستان یکی از تولدهای پیشین بودا به روایت سُغدی است و اغلب مستعمرات سُغدی، پیرو دین بودایی، مانوی یا مسیحی بوده و نوشته‌های آن‌ها متأثر از متون اصلی سه دین نامبرده است. در این داستان، بودا در قالب سوداشن (Sodasan) یا دارنده هدیه‌های خوب و شاهزاده شیوی (Sivi)، پادشاه کشور (Sivkos) تجلی می‌یابد. وستره (Vessantara) گونه‌املاسی از نام شاه ویشوَنتره (Visvantara) است که در داستان‌های معروف تولدهای قبلی بودا، نقش یکی از آن‌ها را ایفا می‌کند. وستره جاتکه، بلندترین و یکی از زیباترین نوشته‌های برجای‌مانده از زبان سُغدی است» (توسلی، ۱۳۷۸: ۶۲).

۲-۳- دریای اسمار (کائا ساریت ساگارا)

نام دیگرش، دریای داستان‌هاست که: «مجموعه‌ای موسوم به کائا ساریت ساگارا (۱۰۸۲-۱۰۶۳ میلادی) یا دریای داستان‌ها اثر سومادوا که به انگلیسی در ده جلد ترجمه شده است» (شیکهر، ۱۳۴۱: ۶). این کتاب، مجموعه‌ای از افسانه‌های هندی و همپایه پنجه تترا است. این اثر را سومادوا، برهمن شیوایی، فرزند رام کشمیری، زمانی که کشمیر در هرج‌ومرج و کشتار به سر می‌برد، برای سرگرمی سوریامتی (همسر پادشاه کشمیر) سروده که در موردش گفته‌اند:

«...سومادوا تعداد زیادی از داستان‌ها را به سبک ساده و عاری از سجع و ترصیع، عرضه کرده که بعضی از آن‌ها سرگرم‌کننده، ترسناک یا عاشقانه‌اند... و از نظر عقاید مذهبی نیز، موهوم‌پرستی مردمان کشمیر را نشان می‌دهند. در منابعی که سومادا استفاده کرده، از منبع اصلی «رامایان، داستان‌های بودایی و روایات اجین و کوشاهی» الهام گرفته است. کنها ساریت ساگره، قدیمی‌ترین مجموعه داستانی موجود در جهان و نمونه‌ای است که در یک‌جا جوهر و اصل تخیل و تفکر هندی به صورت ادبیات و فن آورده شده است. این کتاب در تاریخ ادبیات هند، بسیار اهمیت دارد و به تشویق سلطان زین‌العابدین و اهتمام ملا احمد، به نام بحرالاسمار به فارسی ترجمه شده است. در ترجمه ملا احمد، چون لغات عربی زیادی استعمال شده بود، مصطفی خالقی‌راد عباسی به اصلاح ترجمه او مشغول شد و آن را دریای اسمار نامید. ...سبک آن ساده و روان و بیشترین صنعت متن، استفاده گاه‌گاه از کلمات مترادف است و اشارات زیادی به تناسخ، کاست‌گرایی، آداب و اخلاق دارد» (مطیعی‌امین، ۱۳۷۷: ۶۶).

۲-۴- مهابهاراتا

مهابهاراتا با صد هزار بیت، یکی از بزرگترین حماسه‌های منظوم جهان است: «این کتاب را از نظر کمیت و بزرگی حجم و نیز از این‌رو که گنجینه پُراج معارف و حکم و ادب هندوست، مهابهارت نامیده‌اند...» (جلالی‌نائینی، ۱۳۷۵: ۶۲). این منظومه به زبان سانسکریت و با حجم قابل توجه: «اثری است ماندگار از فرهنگ برهمنی که احتمالاً دو هزار سال پیش سروده شده و حماسه عظیمی از بنیادگذاری هند بزرگ و میراث زنده‌ای از سرتاسر آن سرزمین پهناور است» (شالیان، ۱۳۸۵: ۱۵۸). در مورد ویژگی‌های آن آمده: «کتابی است جامع که به کلیه شؤون فلسفی و اساطیری و اخلاقی کیش هندو احاطه دارد؛ از این‌رو، آن را افسانه کهن، منظومه شرعیات، سیاست و شهریاری، اخلاقیات، آیین مهروزی و کام‌جویی می‌گویند» (شایگان، ۱۳۸۳، ج ۱: ۲۳۷). موضوع اصلی آن جنگ است.

۲-۵- رامایانا

رامایانا را می‌توان کهن‌ترین حماسه هندی دانست که: «توسط والمیکی، به زبان سانسکریت، بین قرون ۵-۳ ق.م. سروده و بعدها به صورت منظوم و مثنوی به زبان فارسی، برگردانده شده است؛ گرچه در نگاه نخست، این داستان حماسی می‌نماید، ولی سرشار از آموزه‌های اخلاقی و مضامین عرفانی است. مفاهیم عرفان نظری شامل: وحدت وجود، تجلی و انسان کامل در نسخه‌های چهارگانه رامایانا به وفور یافت می‌شود که نیاز به بررسی و واکاوی دارد. پدیدآورندگان حماسه‌های فارسی رامایانا، در پردازش مفاهیم عرفان نظری، علاوه بر بهره‌گیری از عرفان هندو، از عرفان اسلامی استفاده کرده و تحت تأثیر محیط جغرافیایی هند در زمان سلطنت فرمانروایان گورکانی، به طرح مباحث حماسه‌های فارسی رامایانا پرداخته‌اند که از صلح و آشتی عرفان هندی و اسلامی، حکایت می‌کند» (سلطانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۹۱).

رامایانا حکایت‌گر داستان راما و همسرش سیتاست که در چنگ راوانای دیو اسیر می‌شود. راما سرانجام به کمک پادشاه میمون‌ها، هانومان^۴ و سپاهش، دیو را شکست می‌دهد، اما راما و سیتا پس از تحمل مصائب بسیار می‌میرند و به آسمان صعود می‌کنند.

۳- پیکرگردانی و انواع آن در اسطوره‌ها و افسانه‌های هند

درباره پیکرگردانی در کتاب پیکرگردانی در اساطیر، تألیف رستگار فسایی آمده است:

«این واژه، همان است که در ادبیات فرنگی (metamorphoses) و (transformation) خوانده می‌شود و معنایش، تغییر شکل ظاهری، ساختمان، اساس هستی و هویت قانونمند شخص یا چیزی با استفاده از نیروی ماورای طبیعی است که این امر در هر دوره‌ای «غیرعادی» به نظر می‌رسد و فراتر از حوزه و توان معمولی انسان‌ها و حتی نوابغ و افراد استثنایی به‌شمار می‌آید. در این حالت است که شخص یا شیء از صورتی به صورت دیگر می‌گردد و پیکری تازه و نو می‌یابد که ممکن است بُروزات آن، صوری و ظاهری و محسوس باشد یا در نهاد و نهان، دچار تغییراتی بنیادی شود و قدرت یا قدرتهایی تازه به‌دست آورد؛ چنانکه پیکرگردانی خدایان به انسان، حیوان، گیاه، شیء یا بازگشتن اشیا به پیکر گیاه، حیوان و انسان و پیکرگردانی حیواناتی چون اژدها و سیمرغ در گفت‌وگو با انسان و دگرگونی‌های ظاهری یا درونی انسان و تبدیل شدن او به خدایان، حیوانات و اشیا که از عملکردها و توانایی‌های خارق‌العاده معنوی او استنباط می‌شود. در پدیده پیکرگردانی، بسیاری از نگرش‌ها و دیدگاه‌های شخصی، اجتماعی، فلسفی، روان‌شناسانه، تخیل، ادب، هنر و دیگر تجلیات فرهنگی در ادوار مختلف و در اوضاع اجتماعی، دینی و اخلاقی، مورد توجه قرار می‌گیرد؛ به طوری که از قلمرو ایزدان و فرشتگان گرفته تا حوزه اهریمنان و دیوان که پیوسته در نبرد بی‌امان درگیرند تا انسان‌های قدرتمند و ایزدواره که با هم‌نوعان خویش و با حیوانات و گیاهان در تضاد منافع قرار می‌گیرند یا با نیروهای مثبت و منفی ماورای طبیعی به نوعی ارتباط برقرار می‌کنند. پیکرگردانی‌ها نه تنها در اساطیر، بلکه در شیوه‌های عارفانه و مذهبی، کارکردی همسان دارند و آینه آرزومندی انسان به‌شمار می‌آیند و یاری‌دهنده او در مشکلات بزرگ هستند» (رستگار فسایی، ۱۳۸۳: ۴۴).

از آنجا که قصه‌ها و افسانه‌های عامیانه در میان اقوام مختلف، نسل به نسل جریان داشته است:

«می‌توان دریافت که مباحث پیکرگردانی مختص یک قوم و فرهنگ خاص نبوده است؛ بنابراین با تحلیل داستان‌ها و افسانه‌ها انواعی از پیکرگردانی مشاهده می‌شود؛ مانند: پیکر گردانی انسان به حیوان، نباتات و موجودات ماورایی، انسان به انسانی دیگر، جمادات و طبیعت و حیوان به انسان، حیوان به حیوانی دیگر و... به نوعی که عظمت دنیای داستان‌ها و حکایات و قدرت تخیل بی‌پایان ذهن بشر را یادآور می‌شوند» (ذبیح‌نیا، ۱۳۹۵: ۷۶).

۱-۳- پیکرگردانی انسان به انسان (نسخ یا حلول روح از انسان به دیگری)

۱-۱-۳- پیکرگردانی در پادشاه رادمرد، خودشاه، بودی ستوه، بودای آینده و شاهزاده شرور

این داستان‌ها از جاتا‌کاهای پالی (داستان‌های تولد بودا) برگرفته شده‌اند که حیات‌های پیشین بودا را حکایت می‌کنند. در این گونه پیکرگردانی، قهرمان داستان از حالت انسانی، خارج نمی‌شود؛ بلکه تنها به تغییر ظاهر بسنده می‌کند. از سویی، جاتکه‌ها همیشه به یک شیوه نقل می‌شوند؛ بنابراین در مورد اتفاقی که می‌افتد، بودا داستانی از گذشته نقل می‌کند که در خلال یکی از زندگی‌های پیشین او روی داده است. معمولاً داستان زندگی پیشین او در زمان برهماداتا (Brahmadatta) می‌گذرد که در بنارس فرمانروایی می‌کرده است؛ به عبارت دیگر در زمان خیلی دور، جاتکه‌ها اغلب با کلماتی این چنین آغاز می‌شوند: «روزی روزگاری، وقتی برهماداتا در بنارس پادشاهی می‌کرد، بودی ستوه در بطن ملکه او تولد دوباره یافت یا روزی روزگاری، وقتی... بودی ستوه در خانواده جنگلبانی تولد دوباره یافت یا روزی روزگاری... بودی ستوه در بطن یک کلاغ تولد دوباره یافت و... شخصیت اصلی داستان، خود بودا و یکی از شکل‌های متعدد اوست و در حالی که دوره طولانی زندگی «بودی ستوه‌ای» خود را طی می‌کرده، به هریک از این شکل‌ها در آمده است. او در هر زندگی، وعده بیداری را دریافت کرده و برای بوداشدن، تعیین شده و وظیفه‌اش کمک به همه آفریدگان برای آزادشدن از چرخه دردناک زندگی و رساندن آن‌ها به رستگاری است. در پایان هر داستان، بودا گذشته را به حال (زمان خود) مربوط می‌کند که شخصیت‌های گذشته، اکنون در قالب کدام شخصیت‌ها هستند» (www.parsi.wiki).

بن‌مایه اصلی در داستان پادشاه رادمرد، پیروزی خیر بر شر است و پادشاه با دیوها سخن می‌گوید. او که پادشاهی شکست خورده است، با یاری جستن از دیوان به هیأت پادشاهی پیروز درمی‌آید و سلطنت بنارس را به دست می‌گیرد: «یکی از ویژگی‌های عمده پیکرگردانی، صحبت کردن حیوانات، گیاهان و اشیا و گفت‌وگوی آن‌ها با هم و با انسان‌ها، حیوانات دیگر یا اشیاست که در ادبیات ایران و جهان، نمونه کامل این امر در افسانه‌ها و تمثیلات جلوه می‌کند؛ حتی انسان، اسطوره‌هایی چون دیو و اژدها و سیمرغ را بر همین قاعده، زنده می‌انگارد و با آن‌ها سخن می‌گوید و سخن آن‌ها را می‌شنود و می‌فهمد» (رستگار فسایی، ۱۳۸۳: ۱۲۰).

در «پادشاه رادمرد و خودشاه» بودی ستوه، بودای آینده است. وی که مظهر خیر و نیکی است، بعد از تصرف سرزمینش به دست دشمن شرور خود، زمانی که به دستور پادشاه کسالا در قبرستان همراه با ملازمان خود تا گردن دفن می‌شود و پس از آن که شغال‌های آدم‌خوار می‌رسند، با دلیری و قدرت پادشاه رادمرد، او و ملازمانش از حمله شغالان، جان سالم به در می‌برند و با کمک دیوان، وی قدرت خویش را به دست می‌آورد و با جادوی دو دیو به طرز مرموزی به قصر خود برمی‌گردد و سلطنت را به دست می‌گیرد (گری، ۱۳۸۳: ۷). پس پادشاه رادمرد از دیوان خواست: «...به نیروی جادو مرا بر بالین مرد غاصب ببرید و وزیرانم را به خانه‌هایشان برسانید...» (همان: ۸). همچنین در «شاهزاده شرور» مرد پارسا، بوداست و سوپاراکا، مرشد و سرپرست دیر، هم اوست: «بنابراین تغییر شرایط و دخالت در عوامل طبیعت، از جمله نیرنگ‌های افسونگرانه جادوگران است» (مظفریان، ۱۳۹۱: ۵). در افسانه و اسطوره، قدرت سحر و جادوی دیو، پری و موجودات اهریمنی به‌عنوان عنصری کلیدی، کارکرد ویژه‌ای را در بحث پیکرگردانی به خود اختصاص می‌دهد:

«برخی از دیوان از قدرت‌هایی در حد خدایان اساطیری برخوردارند و فی‌المثل از نیروی مخرب، جادو و قدرت پیکرگردانی بهره‌مندند و به اراده خود، پیدا و پنهان می‌شوند. دیوان می‌توانند به سنگ، تبدیل یا در آب پنهان شوند، پرواز کنند و با آدمیان سخن بگویند و موسیقی بنوازند و رفتارهایی کاملاً انسانی داشته باشند. برخی از دیوان، دارای جنبه‌های مثبت علمی، دانایی و صاحب فنونی‌اند که آدمیان از آن‌ها بهره ندارند؛ بنابراین دانش‌های خود را به انسان‌ها یاد می‌دهند. دیوان

اغلب زشت و بداندیش توصیف می‌شوند، بدن آن‌ها متفاوت از انسان‌هاست و اگر به شکل آدمیان باشند، قاعدتاً می‌باید پیکرگردانی کرده باشند» (رستگار فسایی، ۱۳۹۳: <http://www.mirasmaktoob.ir>).

۳-۱-۲- پیکرگردانی انسان به سبب کردارهای نیک و بد حیات پیشین‌اش

داستان «لغزش زبان» از زندگی برهمنی فقیر، روایت می‌شود که تنگدستی و فرزندان زیاد او، دلیل کردارهای نادرستش در حیات پیشین اوست و به نوعی، اشاره به این باور دارد که کردار نیک و بد در استحاله انسان در حیات‌های بعدی‌اش اثرگذار است (گری، ۱۳۸۳: ۶۹).

۳-۱-۳- تبدیل شدن انسان (پادشاه) به انسانی دیگر (واهوکای ارابه‌ران)

در داستان نالا و داماینتی، زمانی که نالا اسیر مکر و فریب و جادوی دیوان می‌شود و از سرِ ضعف، داماینتی را تنها در جنگل رها می‌کند، هنوز از داماینتی دور نشده بود که:

«...در آتش، پادشاه ماران را دید که در آن چنبره زده بود و گفت: بدان که من کارکوتاکی نفرین‌شده‌ام و باید آن‌قدر در این جا بمانم تا نالا مرا نجات دهد؛ مرا از اینجا بردار. نالا او را برداشت و از میان شعله‌ها بیرون برد. ...افعی او را نیش زد و ناگهان شکلش دگرگون شد. افعی گفت: آسوده باش؛ زیرا کالی^۵ (دیو) که بدنت را گرفتار خود کرده، اینک در شکنجه خواهد بود. از این به بعد تو را به نام واهوکای ارابه‌ران می‌شناسند. ...و به این طریق همسرت را به چنگ می‌آوری» (همان: ۱۱۹).

۳-۲- پیکرگردانی انسان به حیوان

از آنجا که در اساطیر ملت‌ها استحاله انسان به حیوان مطرح شده، گروهی بر این باورند: «کسی که در انجام‌دادن وظایف خود کوتاهی کند، فوراً به صورت حیوان درمی‌آید» (رستگار فسایی، ۱۳۸۳: ۴۲۶). این حیوانات از هر دسته و گروهی که باشند در اغلب افسانه‌ها سیر مشابهی را طی می‌کنند؛ در بیشتر افسانه‌ها، انسانی به شیر، قوچ، پرنده، بز، گاو، بوزینه و جز این‌ها تغییر شکل می‌دهد و گویا این کار به سبب مکافات اعمال در زندگی پیشین یا گرفتارشدن به نفرین خدا و پری است: «در قصه‌های عامیانه، این ویژگی، خاص جادوگران است و می‌توانند خود را به صورت‌های گوناگون ظاهر سازند و برای پیکرگردانی از جانوران گوناگون استفاده می‌کنند» (مظفریان، ۱۳۹۱: ۳).

۳-۲-۱- پیکرگردانی انسان‌ها به مار و موش و فرزندان پادشاه به میمون

در داستان شاهزاده شرور، بعد از آن‌که درباریان، شاهزاده را به آب می‌اندازند: «...شاهزاده تنه درختی را وسط آب پیدا کرد و از ترس غرق‌شدن به آن چسبید و آب رودخانه او را با خود برد... باری، جایی در کناره رودخانه، یک مار و یک موش آبی، لانه داشتند. این دو در حیات پیشین خود، بازرگانی ثروتمند بودند که در بنارس زندگی می‌کردند...» (گری، ۱۳۸۳: ۱۴). نمونه دیگر از این نوع، پیکرگردانی پسران پادشاه به میمون در وقت تولد در داستان رامایانا است؛ چون آگنی^۶ (خدای آتش) پدیدار شد و خدایان دیگر آمدند، برهما فرمان داد: «فرزندانی به او بدهید که از نظر شایستگی برابر شما، اما از نظر شکل، مانند میمون باشند» (همان: ۱۳۳).

۳-۳- پیکرگردانی حیوان به انسان (هانومان، وزیر میمون‌ها به انسان)

در این گونه پیکرگردانی‌ها با تغییر شکل حیواناتی چون مار، قورباغه، ماهی، میمون و... به انسان مواجه‌ایم: «گاهی این تغییر حالت، تنها نوعی حرکت رفت و برگشت است؛ بدین معنا که حیوان مورد نظر که به انسانی خاص تغییر حالت داده، در گیرودار ماجراهای افسانه، مجدداً به حیوان پیکرگردانی می‌شود» (ذبیح‌نیا، ۱۳۹۵: ۸۱). تنها مورد از این نوع پیکرگردانی در انتهای داستان رامایانا است؛ زمانی که رامایانا در نبرد با دیوها پیروز می‌شود و سیتا را به یاری هانومان (وزیر میمون‌ها) نجات

می‌دهد و تصمیم به بازگشت دارد، هانومان را می‌فرستد تا به دنبال برادرش بهاراتا بگردد: «هانومان که چهره‌ای انسانی به خود گرفته بود، فوراً به شهر رفت...» (گری، ۱۳۸۳: ۲۲۱). در بن‌مایه این داستان، قهرمان با یاری گرفتن از حیوانات و با نیروی جادو به مقصد می‌رسد.

۳-۴- پیکرگردانی حیوان به حیوان و سخن گفتن آن‌ها با هم

۳-۴-۱- پیکرگردانی میمون به شکل مورچه

در داستان رامایانا، وقتی هانومان میمون برای پیدا کردن سیتا قصد دارد وارد شهر وارونا شود، نمی‌تواند بدون دیده شدن وارد شهر شود؛ بنابراین تا شب منتظر می‌ماند و: «خود را به شکل مورچه‌ای کوچک درآورد و به دروازه نزدیک شد...» (همان: ۱۸۱). همچنین است پیکرگردانی با تغییر اندازه هانومان، وزیر میمون‌ها (همان: ۱۸۰).

۳-۴-۲- سخن گفتن جامباوان، شاه خرس‌ها با هانومان، وزیر میمون‌ها

در سراسر داستان رامایانا، شاهد گفت‌وگوی حیوانات با یکدیگر یا با انسان‌ها و دیوان هستیم و گویی هیچ مرزی میان انسان، حیوان و دیو برای برقراری ارتباط و مکالمه نیست؛ بنابراین به راحتی ارتباط کلامی میانشان برقرار می‌شود و این از ویژگی‌های این‌گونه داستان‌هاست: «جامباوان، شاه خرس‌ها با هانومان صحبت کرد: تو پسر وایو^۷، خدای باد، در هر علمی استادی؛ چرا ماتم زده و تنها این‌جا نشسته‌ای؟» (همان: ۱۷۹)؛ البته در آیین هندوایرانی: «وایو، ایزد جود و بزرگی بود و در مشرق ایران پرستش می‌شد...» (مسکوب، ۱۳۵۴: ۲۳۴).

۳-۵- پیکرگردانی و گفت‌وگوی حیوانات، ایزدان و دیوان با انسان

گفت‌وگوی حیوانات، الهه‌ها، ایزدان و ظهورشان در پیکری انسانی یا غیر آن و سخن گفتن با انسان‌ها و حتی ازدواج با آدمیان: «رفع نفرین و رهایی از سحر و جادو، یکی دیگر از موتیف‌های اصلی افسانه‌ها و اسطوره‌های هندی، به‌ویژه در ادبیات روستایی و محلی است و همه از جلوه‌های آرزوهای انسانی به شمار می‌آیند» (رستگار فسایی، ۱۳۸۳: ۱۱۹)؛ اما نمونه آن که در افسانه‌هاست، اغلب محور قصه‌های پریان و پیشگویی‌ها و رازدانی‌هاست.

۳-۵-۱- صحبت کردن گاو با انسان و محافظت از او

در داستان «ناگاسوامین و جادوگرها» برهمنی به نام سوگاموآمین که گرفتار جادوی زنی شده، برای رهایی از این جادو به گاو قهوه‌ای‌رنگ عظیم‌الجثه‌ای شبیه سورابهی (گاو مقدس هندوان) پناه می‌برد و با گاو سخن می‌گوید: «مرا در این وضعیت دشوار، یاری کن ای الهه» (گری، ۱۳۸۳: ۲۹۱). زمانی که جادوگران به سوگاموآمین حمله می‌کنند، گاو او را در میان سم‌هایش می‌گیرد و از او محافظت می‌کند و تا صبح با جادوگران می‌جنگد. صبح که جادوگران ناپدید می‌شوند، گاو به او می‌گوید: «...پسرم از این پس نمی‌توانم از تو محافظت کنم؛ بنابراین برو در پنج فرسنگی اینجا زاهد بسیار دانایی به نام بهوتی‌شیوا اقامت دارد، اگر امشب به او پناه ببری، از تو محافظت خواهد کرد. وقتی این را شنیدم در برابر او خم شدم و سپس به راه افتادم...» (همان: ۲۹۱). در اینجا، سخن گفتن با حیوانات برای یاری جستن از آن‌ها انجام می‌گیرد و کارکرد تقدس حیوانات در آیین هندی، مطرح می‌شود.

۳-۵-۲- سخن گفتن قوهای زرین با پادشاه نالا و محبوبش دامایانتی

در داستان «نالا و دامایانتی» یک روز که نالا، فرومانده از عشق خویش در باغ کاخش قدم می‌زد، قوهای سلطنتی با پرهای زرانندود را مشاهده کرد و یکی از آن‌ها را گرفت. ناگهان پرنده به زبان آدمی به او گفت: «نالای بزرگ، مرا نکش، چون من با دامایانتی، چنان سخن خواهم گفت که هرگز جز تو به مرد دیگری نیندیشد» (همان: ۱۰۲). در ادامه داستان، پرنده‌هایی که نالا

رها کرده بود، به پایتخت و به باغ دامایانته، رسیدند و قویی زیبا با دامایانته در مورد ازدواج با نالا، به‌شیوایی سخن گفت و او را تحت تأثیر قرار داد (همان: ۱۰۳).

در اغلب داستان‌های عاشقانه هندی، جادو و عوامل غیرطبیعی برای پیوند عاشق و معشوق یا در جهت یاری آن‌ها، کارکرد ویژه‌ای دارند؛ بنابراین سحر و جادو، خمیرمایه اصلی این داستان‌هاست و پیکرگردانی‌ها بعد از هر شکست برای قدرت گرفتن دوباره قهرمان داستان ایجاد می‌شود: «جادو نیروییست که از نفوذ کلماتی به وجود می‌آید و با صدای بلند یا به صورت آواز خوانده می‌شود و انسان می‌تواند همان‌طور که روی موجودات روحانی عمل می‌کند، با اقوال و حرکات مخصوص، بر طبیعت تأثیر گذارد و این نفوذ اساسی را برقرار سازد که آن را جادو می‌نامند» (شاله، ۱۳۴۶: ۱۳۴). موارد دیگر از این نوع پیکرگردانی: گفت‌وگوی پادشاه ماران (کارکوتاکا) با نالا (گری، ۱۳۸۳: ۱۱۹)، سخن گفتن کالی دیو با نالا (همان: ۱۲۶)، صحبت کردن ایزدان آسمانی آگنی، وارونا و یاما با نالا (همان: ۱۰۵)، گفت‌وگوی ایزد آتش با جوان چاندالایی (همان: ۲۹۹)، صحبت کردن انسان با شیوا (همان: ۳۰۱)، گفت‌وگوی ناگاسوامین برهنه با الهه سومیترا (همان: ۲۹۴)، گفت‌وگوی وتالای پری با پادشاه (همان: ۳۰۸)، سخن گفتن پادشاه ویرادوا با خدای آسمان (همان: ۳۱۴)، پیکرگردانی تومبوری گاندهاروا، آوازه‌خوان مرد به ویرادهای غول است (همان: ۱۵۶).

در این داستان‌ها، شاهد تسخیر دیو و شکستش به دست قهرمان داستان هستیم و نبردها بخش اعجاب‌انگیز داستان را دربرمی‌گیرند. نکته قابل توجه، سخن گفتن خدایان با انسان فانی به منظور انتقال پیامشان به انسان دیگر و نیز پیشنهاد ازدواج خدایان به انسان است. به علاوه اشاره به زندگی بعدی در این داستان‌ها، بیانگر اندیشه بودایی و اعتقاد به تناسخ در زندگی‌های پسین است و گفت‌وگوی ایزدان در هیأت انسان، پذیرش پیکرگردانی آنان را یادآور می‌شود؛ بنابراین ارتباط تنگاتنگ خدایان و نیمه‌خدایان با انسان و تغییر سرنوشت با نفرین، جادو و قدرت ایزدان در سراسر این افسانه‌ها به وفور دیده می‌شود؛ به طوری که با نفرین آنان، هیأت‌ها دگرگون می‌شوند و این، نوعی مجازات برای اعمال خیر و شر است. از طرفی، اشاره به طبقات اجتماعی هند در بطن این داستان‌ها، سنت‌ها و رسوم آنان را آشکارتر می‌سازد. نکته دیگر، تغییر شکل الهه‌های آسمانی در هیأت انسان و ازدواج آن‌ها با آدمی برای ابطال نفرین است؛ بنابراین نمونه‌هایی از گفت‌وگوی انسان را با الهه در این داستان‌ها شاهدیم؛ مانند: صحبت کردن یاشو ورامان، جوانی از کشتاریاد (کاست جنگجویان) با الهه دورگا^۸ (گری، ۱۳۸۳: ۶۴)؛ البته کارکرد سخن گفتن ایزدان، دادن مژده پیروزی یا اجابت دعا و شنیدن صداهای مقدس از طرف آنان برای انسان، نویدبخش و متبرک بوده است.

۳-۶- پیکرگردانی دیوان و اهریمنان به شکل انسان

دیو، یکی از عناصر و موتیف‌های فعال افسانه‌های هندی است: «از دیگر اعمال و قدرت‌های این نماد شر در قصه‌ها، تغییر شکل است که همان اصطلاح پیکرگردانی در اسطوره‌هاست. در قصه‌های عامیانه همچون اسطوره‌ها، دیوان اهریمنی‌اند و مایه ویرانی؛ از جمله، اعمال دیو که مایه وحشت است» (مظفریان، ۱۳۹۱: ۵). در قصه‌های اکثر ملت‌ها: «هر پدیده شر و بد، با دیو بیان نمادین می‌یابد و دیو نماد نیرنگ، فقر، خشک‌سالی و... است» (درویشیان و خندان، ۱۳۸۲، ج ۱۶: ۱۹). این ویژگی‌ها سبب شده است: «در اساطیر هندی، سلطان اهریمنان، راوانا نام بگیرد که کینه رامان را به دل گرفته است» (رستگار فسایی، ۱۳۸۳: ۲۵۷)؛ از این رو در فرهنگ عامیانه هند، نیروهای شر و اهریمنی، بی‌فرجام و شکست خورده‌اند و عمر جاوید ندارند و خویش‌کاری قهرمان این داستان‌ها، نابودی آن‌هاست و این بن‌مایه، یاری‌گر قهرمان در شکست و نابودی دیوان به شمار می‌رود.

۳-۶-۱- پیکرگردانی دیو در هیأت انسان و ربودن دختر شاه به قصد ازدواج

در داستان «وتالا»، سوماپرابها دختر هریسوامین، بی‌دلیل ناپدید می‌شود. هریسوامین از عالمی می‌پرسد و او پاسخ می‌دهد: «یکراکشاسی به نام دھومرا شیکیه‌های دیو، او را ربوده و به منزلگاه خویش در جنگل ویندهیا برده است» (گری، ۱۳۸۳: ۳۱۱). این ربودن‌ها با تغییر شکل سارق در پیکر انسانی معصوم صورت می‌پذیرد؛ چنان‌که در داستان رامایانا، ربودن سینتا توسط راوانا به شکلی بود که دیو، خود را به هیئت یک درویش درآورده بود. از سوی، ربودن دختران زیبارو سرنوشت و فرجام آنان در افسانه‌هایی با این بن‌مایه‌اند: «در این نوع قصه‌ها، دزدی از اعمال خاص دیوان است و دخترانی که اسیر دیو می‌شوند، اگر از ازدواج با او خودداری کنند، دیو آنان را طلسم می‌کند» (مظفریان، ۱۳۹۱: ۶). موارد دیگر از این نوع: پیکرگردانی ماده دیو در داستان رامایانا (گری، ۱۳۸۳: ۱۶۰)، پیکرگردانی دیو راوانا به درویش سرگردان در همین داستان (همان: ۱۶۵)، پیکرگردانی پیروان ویب هیشانا (برادر راوانا) به هیأت پرنده (همان: ۲۰۲)، پیکرگردانی دو دیو به نام‌های ماریچا و سوباهو به مردان جنگاور (همان: ۱۳۴)، پیکرگردانی ماریچا (دیو) به هیأت آهوی طلایی به دستور راوانای دیو است (همان: ۱۶۳) که در این داستان، تغییر شکل دیو برای فریب انسان در جهت انتقام‌جویی انجام می‌گیرد.

۳-۷- پیکرگردانی خدایان، نیمه‌خدایان و ایزدان هندی به شکل انسان

در اساطیر اکثر ملت‌ها به مسأله آفرینش و خلقت یا باززایی مجدد اشاره شده است. در واقع خلقت: «تغییر شکل موجودی به موجودی دیگر است؛ موجود ناگهان از عدم به وجود نمی‌آید و قصه‌های مربوط به خلقت انسان نیز از این قاعده مستثنا نیست» (رستگار فسایی، ۱۳۸۳: ۳۷۷). به علاوه در ذهن و اندیشه پردازندگان اساطیر ملل، خلقت‌های متفاوت انسان و سایر موجودات مطرح شده است که این پیکرگردانی‌ها از خلقت نخستین انسان تا سایر موجودات ادامه دارد و ملت‌ها در آفرینش موجودات به منشأهای متفاوتی معتقدند و گاهی در باور آنان، ایزدان و فرشتگان به شکل انسان، حیوان، نبات یا جماد ظاهر می‌شوند.

۳-۷-۱- پیکرگردانی ایزد آتش (آگنی) به کالبد جسمانی و ازدواج با دختر برهمن

در داستان «عشق در اولین نگاه» جوان چاندالایی برای اینکه از پایین‌ترین کاست^۲ جامعه است و نمی‌تواند با دختر پادشاه ازدواج کند، می‌خواهد در آتش مقدس خودسوزی کند؛ در آن لحظه، آگنی (خدای آتش) ظاهر می‌شود و می‌گوید که در اجاق، برهمن کاپیلاشارمان، در کالبد جسمانی سکونت دارد:

«...در آنجا یکبار وقتی دخترش نزدیک من آمد، شیفته زیبایی‌اش شدم و با او ازدواج کردم که گناه او با افسون من از میان رفت. در نتیجه قدرت من، تو از او به دنیا آمدی، اما دختر به سبب شرم از مردم، بی‌درنگ تو را بر سر راه گذاشت. آن‌گاه یکی از چاندالاها تو را برد و با شیر بز پرورد، بنابراین تو از نور من برآمده‌ای و با دختر پادشاه ازدواج خواهی کرد» (گری، ۱۳۸۳: ۲۹۹).

در اکثر افسانه‌ها تولد فرزندی را شاهدیم که سرشتی نیمه‌خدایی دارد و از نژاد اصلی‌اش بی‌خبر می‌ماند و طی حوادثی، این راز بر او آشکار می‌شود؛ به علاوه در آن‌ها به ازدواج دیو و خدایان با انسان برمی‌خوریم که آیین‌ها و کاست‌های ازدواج جامعه هند در آن‌ها به خوبی نمایان است؛ البته سخن‌گفتن و تغییر شکل، گاهی برای یافتن زوج و برپایی آیین ازدواج صورت می‌گیرد. موارد دیگر این پیکرگردانی: گفت‌وگوی خدایان آسمانی با دو دیو به نام‌های کالی و دوآپارا در داستان نالا و دامایانتی (همان: ۱۱۲)، پیکرگردانی کاباندا پسر دانو (ایزدبانو) به اژدها در داستان رامایانا (همان: ۱۶۸)، پیکرگردانی ایزدبانوی لانکا به هیئت غول (همان: ۱۸۱)، پیکرگردانی پسر وایو، خدای باد، به شکل میمون (همان: ۱۷۰)، پیکرگردانی ایزد چیتراگوتپا به انسان در داستان «سیمها ویکراهای راهزن» (همان: ۲۳۳)، پیکرگردانی ایزدبانوی زمین به یک زن در داستان «قربانی برهمن» (همان: ۲۹۹).

۲۴۲)، پیکرگردانی ایندرا، سرکرده خدایان و دهامارا، نیروی طبیعی حق و درستکاری، به قوش و کبوتر در داستان شیبی‌شاه (همان: ۵۰-۴۹) که هدف از آن، آزمودن صفاتی چون عدالت، درستکاری، مهربانی و بخشندگی در وجود شاه بوده است. از طرفی، پرندگان در اسطوره‌ها جایگاهی ویژه دارند؛ زیرا پرواز به آسمان، یادآور تعالی و رسیدن به کمال است: «توانایی پرواز به آسمان، بیان رمزی برتر بودن از مقتضیات بشری و نمودار دست‌یابی به واقعیات غایی است» (محمدخانی، ۱۳۷۶: ۳۴۵).

۳-۷-۲- پیکرگردانی یا زنده‌شدن پس از مرگ با دخالت ایزدان

در اکثر اساطیر، جست‌وجوی جاودانگی و نامیرایی، رؤیای دیرین انسان‌هاست:

«در محدوده اعتقادات توتمی، انسان با پیوندی بالفعل که بسیار هم واقعی است، با اسلاف خود مربوط می‌شود و در این پیوند، اولاد و احفاد انسان، حلقه زنجیر پیوسته‌ای را تشکیل می‌دهند که در آن لحظات، زندگی پیشین را بازمی‌یابند و اکنون، گذشته و آینده با یکدیگر می‌آمیزند... بدین ترتیب، حدود میان نسل‌ها نامعلوم می‌شود و حس وحدت معدوم‌نشده‌ی حیات، آن‌قدر پایدار و استوار است که حتی مرگ را انکار می‌کند.» (کاسیرر، ۱۳۶۶: ۱۲۰).

از آنجا که تصور فنا و مرگ برای انسان و ذهن اسطوره‌سازش قابل‌پذیرش نبوده، عالم پس از مرگ را نیز زنده و پویا می‌شمارد: «...گاهی احساس می‌کند که درگور، تغییر چهره می‌دهد و به توتم قبیله یا خدای خاندان تبدیل می‌شود؛ گاهی می‌تواند به دنیای مرگ برود و بازگردد و... که سبب می‌شود انسان، مرگ را نپذیرد و به آینده روشن و بی‌انقطاع خود امیدوار باشد» (رستگار فسایی، ۱۳۸۳: ۳۸۶).

۳-۷-۳- پیکرگردانی و زنده‌شدن مجدد مرد و همسرش با مهربانی الهه خانواده

در قصه «یک داستان عاشقانه» آنجا که شورا سنا بعد از انتظار طولانی به شهر خود بازگشت، با جسد همسرش روبه‌رو شد و با آه و زاری بسیار، جان از تنش جدا شد: «هنگامی که چاندای برکت‌دهنده، سرنوشت آن جفت را دید، به‌عنوان الهه خانواده‌ها، دوباره به آن‌ها جان بخشید. آن جفت وقتی دوباره جان یافتند، چون مهر و وفای هم را دیده بودند، بی آنکه لحظه‌ای از هم جدا شوند، با هم زندگی کردند» (گری، ۱۳۸۳: ۵۷).

۳-۸- پیکرگردانی از دیو به حیوان (تغییر کالواتی دیو به شکل بز)

در داستان «کیتاوا قمارباز»، کالواتی دیو که دچار نفرین ایندرا شده و مجازاتش زندگی در میان موجودات زمین است، با کیتاوا قمارباز ازدواج می‌کند. وقتی مدت نفرینش پایان می‌یابد، به یاری شوهرش در مراسم رقص رامبها (پری آسمانی) شرکت می‌کند. او با استفاده از نیروی جادو، کالواتی را در گل نیلوفر پنهان می‌کند و به کاخ خدایان می‌برد: «در پایان نمایش باشکوه، بازیگری به‌صورت یک بز آسمانی درآمد و به رقص‌های آسمانی پرداخت» (همان: ۲۵۴).

۳-۹- پیکرگردانی دیو به صورت انسان و صحبت کردنش برای فریب آدمی

در داستان نالا و داماپانتی، زمانی که کالی و دواپارا (دو دیو) سوگند خوردند که نالا را نابود کنند، کالی از دواپارا خواست، نالا را با بازی تاس فریب دهد. کالی به شکل انسانی درآمد و با وسوسه به پوشکارا، برادر نالا گفت: «پوشکارا با نالا بازی کن؛ چون به کمک من می‌توانی سرزمین او را از دستش دریاوری» (همان: ۱۱۳). پیکرگردانی راتی، پری آسمان و دختر ایندرا در هیأت انسان (همان: ۳۰۰) مؤید آن است که گاهی پریان به شکل جانداران درمی‌آیند؛ بنابراین خویش‌کاری پری در قصه‌های عامیانه، یاری‌گری قهرمان است: «پری در متون متأخر یشت‌ها به‌صورت تداعی و ملازمت ناخودآگاهانه در کنار افسون‌گری آمده است» (کریستن‌سن، بی‌تا: ۱۹). به‌علاوه: «باور به پریان، بازمانده باور به الهه آب و برکت است» (سرکاراتی، ۱۳۵۰: ۲۲).

۳-۱۰- پیکرگردانی پری، عوامل طبیعت، گل نیلوفر به جماد و دست انسان

گیاهان مانند جانوران در باور انسان آغازین، پرستش می‌شوند: «گیاه، مجلای واقعیت زنده است که هرچندگاه تجدید می‌شود» (الیاده، ۱۳۷۶: ۳۰۵). در داستان «ناگاسوامین و جادوگرها» مُرتاضی از زندگی خود برای برهمن (گوموکها) می‌گوید که وقتی برای کسب دانش به حضور جایاداتای آموزگار رفته و در یادگیری دچار ضعف بوده، آزرده‌خاطر به پرستش ایزدبانوی چاندا می‌شتابد: «هنوز تا نیمه راه نرفته بودم که به شهری رسیدم و همین که به قصد صدقه گرفتن وارد آنجا شدم، بانوی یکی از خانه‌ها نیلوفری سرخ همراه با صدقه به من داد؛ اما وقتی به خانه بعدی رسیدم، بانوی خانه گفت: تو را جادو کرده و دست مردی را به شکل نیلوفر سرخ به تو داده‌اند؛ با شنیدن این حرف، نگاه کردم و به جای نیلوفر، یک دست دیدم» (گری، ۱۳۸۳: ۲۹۰). نمونه دیگر، در داستان کیتاواای قمارباز، پیکرگردانی پری (کالاوانی زن آسمانی) با نفرین ایندرا به جماد (تمثال چوبی) است: «تو به صورت تمثال چوبی بر ستون معبدی درمی‌آبی که شاه ناراسیمها در شهر ناگاپورا می‌سازد» (گری، ۱۳۸۳: ۲۵۶).

۴- نتیجه‌گیری

بررسی افسانه‌های هندی بر مفهوم تناسخ یا باززایی در زمین بر پایه رفتارهای حیات پیشین و کاست‌ها، بیانگر آن است که در بیشتر این افسانه‌ها، پیکرگردانی‌هایی وجود دارد که پیش از خلقت آغاز می‌شود و در آفرینش ایزدان، اهریمنان، حیوانات، نباتات، جمادات و انسان امتداد می‌یابد و نهایتاً در جهان پس از مرگ، توسعه می‌یابد؛ البته در این دگردیسی‌ها هیچ چیز نابود نمی‌شود، بلکه در ساختاری نو به حیات خود ادامه می‌دهد. از سویی، پذیرش فلسفه مرگ همواره برای انسان، عذاب‌آور بوده است؛ از این رو در افسانه‌های هندی، پذیرش نیروانا راه‌حلی است که آنان، تناسخ و حیات‌های پیاپی را باعث سعادت واقعی آدمی بدانند. بن‌مایه اصلی این افسانه‌ها، پیروزی خیر بر شر است و پیکرگردانی در جهت کردار حیات‌های پیشین، به نتایج مختلفی می‌انجامد. در همه این داستان‌ها، قدرت سحر و جادو، عنصر کلیدی را در پیکرگردانی به خود اختصاص می‌دهد. از طرفی، سخن‌گفتن حیوانات، ایزدان و ازدواجشان با انسان برای رفع نفرین و رهایی از جادو، یکی دیگر از موتیف‌های اصلی افسانه‌های هندی است که با قدرت دوباره قهرمان، همراه می‌شود. در داستان‌های عاشقانه نیز سحر و جادو برای پیوند عاشق و معشوق کارکرد دارد و سخن‌گفتن و تغییر شکل دادن نیز گاهی برای یافتن زوج و برگزاری آیین ازدواج و گاه، مژده پیروزی یا اجابت دعاست. زمانی نیز تولد فرزندی را شاهدیم که سرشتی نیمه‌خدایی دارد؛ البته قصه‌های حیوانات در کشور هند همواره بر مردم، تأثیرگذارند و مأخذ بسیاری از قصه‌های رایج غرب نیز هستند که به قصد آموختن فرزاندگی و ادب، پدید آمده‌اند. جدول بسامدی کاربرد انواع پیکرگردانی، نشان می‌دهد که بیشترین تعداد آن به نوع «پیکرگردانی و گفت‌وگوی حیوانات، ایزدان و... با انسان» اختصاص دارد و سپس شماره‌های ۶ و ۷ بیشترین بسامد را دارند؛ از سویی، کمترین کاربرد مربوط به «پیکرگردانی حیوان به انسان» است که نشان می‌دهد پیکرگردانی برای برقراری ارتباط با انسان، موضوع و تم اصلی است.

جدول ۱- بسامد کاربرد انواع پیکرگردانی در کتاب قصه‌ها و افسانه‌های مردم هند

شماره	نوع پیکرگردانی	بسامد	شماره	نوع پیکرگردانی	بسامد
۱	انسان به انسان (حلول روح از انسان به انسانی دیگر)	۳ مورد	۶	دیوان و اهریمنان به شکل انسان	۸ مورد
۲	انسان به حیوان	۳ مورد	۷	گفت‌وگوی خدایان، نیمه‌خدایان و ایزدان هندی	۸ مورد
۳	حیوان به انسان	۱ مورد	۸	از دیوی به حیوانی	۳ مورد
۴	حیوان به حیوان و سخن‌گفتن با هم	۲ مورد	۹	دیو به صورت انسان و گفت‌وگو برای فریب آدمی	۲ مورد
۵	گفت‌وگوی حیوانات، ایزدان و دیوان با انسان	۱۲ مورد	۱۰	پری، عوامل طبیعت، گل نیلوفر به جماد	۲ مورد

پی‌نوشت‌ها

۱. ویشنو: ایزد مذکر هندو که بیش از همه پرستش می‌شود. دومین ایزد از ایزدان سه‌گانه هندو که جنبه نفوذگر و حفاظت‌گر خداوند است. ... وی تاکنون نه بار به صورت موجودات زمینی به دنیا پا گذاشته که دو شکل از مهم‌ترین آن‌ها، راما و کریشنا بوده‌اند (حسینی، ۱۳۸۲: ۴۷؛ wikipedia.org).
۲. کاست (caste): به معنای خالص و نژاده، دربارهٔ ورنه (رنگ) و جاتی (تولد) هندو به کار می‌رود؛ نظام درون‌همسری که اعضایش درون کاست با هم ازدواج می‌کنند (معینی‌فر، ۱۳۹۱: ۹۱).
۳. بودی ستوه (Bodhi sattva): در کیش بودایی، مه‌ایانا شخص روشنگری است که رهایی نهایی خود را به تعویق می‌اندازد تا روی زمین بماند و به دیگران کمک کند (کشیتی، ۱۳۵۴: ۲۳۸).
۴. هانومان: ایزدمیمون که به سبب داشتن قدرت فراگیری، چابکی و خدمات صادقانه‌اش به راما، شهرت یافته است (ایونس، ۱۳۷۳: ۶۱).
۵. کالی: ایزدبانو و الهه مرگ که هرچند کارکرد مستقلی دارد، اما با ایزد بزرگ پرهیزگار، شیوا نیز مربوط است. نقش وی در اساطیر، دیوان تهدیدگر نظام کیهانی را می‌کشد (داتی، ۱۳۹۱: ۴۷). این الهه، جلوه‌های تغذیه‌کننده، بخشنده، ترسناک و ویرانگر دارد و هندوان او را ایزدبانوی زمان و دگرگونی می‌دانند (عبدلی و گرکنی، ۱۳۹۲: ۸۱).
۶. آگنی: خدای آتش و ایزد ریگ‌ودا. از آنجا که در هر خانه‌ای هست، به این نام خوانده شده است (کشیتی، ۱۳۵۴: ۲۴۷).
۷. وایو: از کهن‌ترین خدایان هندوایرانی که نامش در اوستا و ودا وجود دارد. موجودی خطرناک و خون‌ریز که در رده‌بندی ایزدان هندوایرانی به طبقه دیوها (دوه) تعلق دارد (ریگ‌ودا، سرود ۵۳؛ وکیلی، ۱۳۹۴: ۵۵).
۸. دورگا: مادر موحش و همسر شیوا و ایزدبانوی شجاعت که او را الهه شادی می‌نامند (دالاپیکولا، ۱۳۸۵: ۲۳).

۵- منابع

- ابوالبشری، پیمان؛ وکیلی، هادی. (۱۳۹۳). اندیشه‌های هند و بودایی تناسخ در اهل حق (یارسان)، معرفت ادیان، ۵(۳): ۸۲-۶۷. لیاده، میرچا. (۱۳۷۶). رساله در تاریخ ادیان، ترجمه جلال ستاری، تهران: سروش.
- ایونس، ورونیکا. (۱۳۷۳). شناخت اساطیر هند، باجلان فرخی، چاپ دوم، تهران: انتشارات اساطیر.
- توسلی، ناهید. (۱۳۷۸). معرفی کتاب وستره جاتکه، چیستا. ۱۶۴-۱۶۵: ۴۶۶-۴۶۲.
- جلالی نائینی، محمدرضا. (۱۳۷۵). هند در یک نگاه، تهران: شیرازه.
- جوادی، شهره. (۱۳۸۶). نقش برجسته‌های هند باستان، باغ نظر، ۵: ۵-۱۸.
- جیحون‌آبادی، نعمت‌الله. (۱۳۶۱). شاهنامه حقیقت، تصحیح محمد مکرری، تهران: طهوری.
- حسینی، سید حسن. (۱۳۸۲). کیهان‌شناخت و فریضه ادوار جهانی هندو، هفت آسمان، ۲۰: ۴۷-۶۶.
- خواججه‌الدین، محمدعلی. (۱۳۵۸). سرسپردگان، تهران: کتابخانه منوچهری.
- داتی، ویلیام. (۱۳۹۱). اساطیر جهان، ترجمه ابوالقاسم اسماعیل‌پور، تهران: اسطوره.
- دالاپیکولا، آناثل. (۱۳۸۵). اسطوره‌های هندی، ترجمه عباس مخبر، تهران: نشر مرکز.
- درویشیان، علی‌اشرف؛ خندان مهابادی، رضا. (۱۳۸۲). فرهنگ افسانه‌های مردم ایران، جلد ۱۶. تهران: کتاب و فرهنگ.
- ذبیح‌نیا، آسیه. (۱۳۹۵). پیکرگردانی در افسانه‌های جواهر الاسمار، فرهنگ و ادبیات عامه، ۴(۸): ۷۱-۹۰.
- رستگار فسایی، منصور. (۱۳۸۳). پیکرگردانی در اساطیر، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- رستگار فسایی، منصور. (۱۳۹۳). تحلیل هرمنوتیک داستان‌های دیوان در اساطیر و متون حماسی ایرانی، <http://www.mirasmaktoob.ir>
- رسولی، آرزو. (۱۳۸۴). خبرگزاری میراث فرهنگی، مجله الکترونیکی آفتاب، صص ۱-۳.
- سرکاراتی، بهمن. (۱۳۵۰). پری: تحقیقی اسطوره‌شناسی تطبیقی، نشریه دانشکده علوم انسانی تبریز، ۱-۴: ۳۲-۱.
- سلطانی، پریسا؛ کهدویی، محمدکاظم؛ خدادادی، محمد. (۱۳۹۶). جلوه‌های عرفان نظری در حماسه‌های منظوم فارسی رامایانا، مطالعات شبه‌قاره، ۹(۳۳): ۹۱-۱۱۲.
- شاله، فیلسین. (۱۳۴۶). تاریخ مختصر ادیان بزرگ، ترجمه منوچهر خدایار محبی، تهران: طهوری.
- شالیان، ژرار. (۱۳۸۵). گنجینه حماسه‌های جهان، ترجمه علی‌اصغر سعیدی، تهران: نشر چشمه.
- شایگان، داریوش. (۱۳۸۳). ادیان و مکتب‌های فلسفی هند، جلد ۱. تهران: امیرکبیر.
- شیکهر، ایندو. (۱۳۴۱). پنچا تنترا، انتشارات دانشگاه تهران، تهران: چاپخانه دانشگاه تهران.
- صفی‌زاده، صدیق. (۱۳۸۷). اهل حق، تهران: نشر حروفیه.
- عبدلی، محمد؛ گرکنی، راضیه. (۱۳۹۲). اسطوره‌های شرق، تهران: نشر جمال هنر.
- کاسیرر، ارنست. (۱۳۶۶). زبان و اسطوره، محسن ثلاثی، تهران: نشر قطره.
- کاوندیش، ریچارد. (۱۳۸۷). اسطوره‌شناسی، ترجمه رقیه بهزادی، تهران: نشر علم.
- کریستن‌سن، آرتور. (بی‌تا). آفرینش زیانکار در روایات ایران، احمد طباطبایی، تبریز: دانشگاه.
- کشیتی، مهن‌سن. (۱۳۵۴). آیین‌های هندو (هندویسم)، ع. پاشائی، تهران: جهان کتاب.
- گری، جی. ای. بی. (۱۳۸۳). قصه‌ها و افسانه‌های مردم هند، ابراهیم اقلیدی، تهران: هرمس.

- محمدخانی، علی اصغر. (۱۳۷۶). درخت معرفت (جشن‌نامه استاد زرین‌کوب)، تهران: سخن.
- محمدی، محمد. (۱۳۸۴). اهل حق، تهران: نشر پازینه.
- مسکوب، شاهرخ. (۱۳۵۴). سوگ سیاوش، تهران: خوارزمی.
- مطیعی‌امین، حسین. (۱۳۷۷). دریای اسمار، کتاب ماه و فلسفه، ۱۷: ۴۶-۴۸.
- مظفریان، فرزانه. (۱۳۹۱). اسطوره و قصه‌های عامیانه، ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی، ۸(۲۸): ۲۱۳-۲۴۷.
- معینی‌فر، حشمت‌السادات. (۱۳۹۱). بررسی ریشه‌های نظام کاست در هند، مطالعات شبه‌قاره، ۴(۱۰): ۹۱-۱۰۸.
- وکیلی، شروین. (۱۳۹۴). اسطوره‌شناسی ایزدان ایرانی، تهران: شورآفرین.

<https://wikipedia.org>

<https://www.parsi.wiki>

